

Tři generace metod měření korupce v Evropě¹

Kristýna Bašná, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Three Generations of Methods for Measuring Corruption in Europe

EXTENDED ABSTRACT:

This article focuses on methods for measuring corruption, first describing three generations of corruption indicators and then comparing them qualitatively and quantitatively. Corruption is a clandestine activity that is extremely difficult to measure; there are no official statistics on the number of corruption cases. For this reason, corruption can only be measured indirectly, by various proxies, and it is extremely hard to state whether these indicators are reliable and indeed measure the corruption phenomena in a given country. A large number of different indicators have been developed over the years that try to capture and quantify corruption. Some authors measure perceptions of corruption, others try to use “hard data” to explore the level of corruption in a country, and even others combine different measurements, weight them, and then publish composite indicators to capture the overall level of corruption in a country.

This article aims to evaluate the quality of the different indicators using quantitative and qualitative methods. Possible uses and value of each individual indicator are discussed in terms of quality and practical considerations. First-generation indicators combine expert evaluations, surveys, and other data on corruption. The article focuses on the two best-known and most frequently used indicators – the Control of Corruption measurement by the World Bank and the Corruption Perception Index by Transparency International. Second-generation indicators are based on opinion surveys that ask respondents about their perceptions of and own experience with corrup-

KEYWORDS:

corruption
surveys
methods, quantitative

DOI LINK:

<http://doi.org/10.13060/1214438X.2018.116.418>

¹ Tento článek byl podpořen grantem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, číslo LM2015066.

tion. There are two types of such surveys, one focusing on the public and the other one on businesses. The second-generation indicators include surveys such as Eurobarometer, World Values Survey (WVS), European Social Survey (ESS), Global Corruption Barometer (GCB), WB BEEPS, or International Social Survey Programme (ISSP). Finally, the third generation of corruption measures is based on “hard data” and usually focuses on a specific sector in a specific country.

After a descriptive presentation of all three generations of indicators, the quality of these indicators is discussed from the quantitative and qualitative perspectives. The author describes the time and country coverage of each indicator, the different wordings and definitions used in the questionnaires, the different target groups sampled, and also the possible implications of different methods for the results. Finally, the author presents a correlation analysis of different indicators over time and across countries, indicating whether and how strongly these three generations correlate with one another. The article concludes with a discussion on whether the three generations of indicators measure the same type of corruption and whether they can be used interchangeably. As for results, it seems that there are statistically significant associations between different types of indicators; however, this significance is, in most cases, not high enough to allow for interchangeability. Therefore, it is of utmost importance to carefully select the type of indicator used for scientific research, as results and conclusions might differ significantly depending on the indicator used.

Korupce je jedním z nejaktuálnějších a nejpalcivějších problémů České republiky. Česká republika se bohužel každoročně umísťuje na spodních příčkách mezinárodních průzkumů zjišťujících percepce korupce (Transparency International – TI), ale také v průzkumech tazajících se na reálné setkání s korupčním jednáním (World Bank či Eurobarometer). Například podle TI se v roce 2014 Česká republika umístila na 22. místě z 28 států Evropské unie a na 53. místě ze 175 států světa. Podobnou situaci jako v České republice můžeme najít ve více evropských státech, hlavně postkomunistických nebo ve státech jižní Evropy. Není proto překvapivé, že boj proti korupci si mnoho politických stran klade do volebních programů a že snaha o snížení korupce je často mezi prioritami nových vlád. Nutnost boje proti korupci dokládá i to, že podle mnoha autorů korupce snižuje kvalitu státní správy v řadě oblastí, důvěru občanů v politické instituce i důvěru lidí mezi sebou, zpomaluje vývoj občanské společnosti nebo může dokonce vyvolávat občanské nepokoje [Brown et al. 2011; Griesshaber, Geys 2011; Pellegata 2012]. Korupce však není nebezpečná pouze z pohledu společnosti a její nefunkčnosti, ale podle mnoha autorů také například brání ekonomickému růstu [Kaufmann et al. 1999]. K úspěšnému boji proti korupci je prvním krokem určení rozsahu, výše a závažnosti korupce ve státě, je tedy velmi důležité korupci správně změřit.

Existuje rozsáhlá debata o tom, jak měřit korupci a zda je vůbec možné ji změřit. Korupce je ilegální činnost a nejsou k dispozici žádné robustní oficiální statistiky o počtu případů korupce². Na rozdíl od většiny ostatní trestné činnosti není v případě korupce motivace hlásit případy na policii. Obě strany, které se na korupci podílejí, mají motivaci tuto činnost skrývat a třetí strana, která ztratila peníze nebo moc kvůli korupci, většinou ani neví, že došlo k zločinu. Tato skrytá povaha korupce zásadně ztěžuje výzkum o korupci, díky ní neexistují žádné přímé způsoby, jak ji měřit. Nicméně existuje několik nepřímých způsobů, jak dostat informace o úrovni korupce v zemi [Tanzi 1998]. Avšak z důvodu, že jsou tyto informace nepřímé, zůstává nejasné, zda tyto metody měří skutečnou úroveň korupce, nebo zda měří rozličné formy vnímání korupce ovlivněné vnějšími faktory. Bohužel tato otázka nejspíše nebude nikdy zodpovězena, protože neexistuje a s velkou pravděpodobností nikdy nebude existovat způsob měření reálné míry korupce.

Tento článek předkládá přehled nejpoužívanějších existujících indikátorů porovnávacích evropské země a představuje dělení indikátorů na první, druhou a třetí generaci. Mezi indikátory první generace je zařazena Control of Corruption (CC) od World Bank (WB) a Corruption Perception Index (CPI) of Transparency International (TI). Do druhé generace jsou zařazeny průzkumy veřejného mínění a průzkumy firem, v tomto článku jsou to průzkumy European Social Survey (ESS), World Values Survey (WVS), Eurobarometer, Global Corruption Barometer (GCB) a International Social Survey Programme (ISSP). Firemní průzkumy zahrnuté do tohoto článku jsou The Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS) a Eurobarometer. Konečně, do třetí generace je zahrnut Index of Public Integrity (IPI). Je důležité si uvědomit, že se můžeme pouze přibližovat k reálnému číslu korupce, ale že žádný z indikátorů neměří reálnou korupci. Je také nemožné činit závěry, který indikátor je blíže reálné míře korupce, můžeme pouze posuzovat kvalitu indikátorů mezi sebou. Článek tudíž diskutuje výhody a nevýhody každého indikátoru a představuje jejich porovnání. Článek uzavírá diskuzi nad tím, zda indikátory tří generací měří stejný fenomén a zda by popřípadě byla možná jejich záměna.

Definice korupce

Abychom mohli korupci měřit, je velmi důležité ji definovat. Přestože existuje mnoho různých definic korupce, není žádná, která by byla obecně přijímaná vědeckou komunitou či mezinárodními institucemi [OECD 2008; United Nations 2004]. Korupci lze pozorovat na vysoké (politické) úrovni (tzv. grand corruption), kde se na korupci podílejí politici a mezinárodní hráči, na

² Samozřejmě na úrovni každého státu existují statistiky o počtu odsouzení za korupci, velmi kvalitní a detailní statistiky existují i v České republice. Mohlo by se zdát, že tyto statistiky měří reálnou míru korupce, ale bohužel reálný počet případů korupce a počet odsouzení či stíhání za korupci spolu vůbec nemusí korelovat. V zemích, kde policie a soudy fungují kvalitně, může být stíhána a souzena většina případů korupce, počet odsouzení tedy může být relativně vysoký. Naopak v zemi, kde policie a soudy fungují špatně, může být počet odsouzení velmi nízký, i když korupce v zemi bují. Oficiální statistiky počtu lidí stíhaných a odsouzených za korupci tedy mohou být velmi zavádějící.

střední úrovni (firmy) nebo konečně na úrovni jednotlivců (tzv. petty corruption), kde se na korupci podílí veřejnost a běžní občané. Existuje také několik různých forem zneužívání moci ze strany veřejných činitelů, jako je uplácení, podvádění, střet zájmů, manipulace, nepotismus, klientelismus nebo patronáž [Heidenheimer, Johnson 2002: 27]. Korupce může být definována zákonem, firemním kodexem nebo veřejností. Každá definice nebo vnímání korupce se může lišit v závislosti na expozici, zapojení a zkušenosti s korupcí. Samotné chápání korupce může být, a velmi pravděpodobně je, kulturně podmíněné, a tudíž nesmírně různorodé v různých zemích, což ještě více znesnadňuje definici korupce [Charron et al. 2013: 22]. To, co se chápe jako korupční chování v jedné zemi, může být považováno za standardní chování v jiné zemi³, a z tohoto důvodu se článek zaměřuje pouze na korupci v rámci Evropy, kde se díky společné historii a relativně homogenní kultuře dá předpokládat podobné vnímání a porozumění fenoménu korupce.

Podobný problém v nejednoznačnosti definice můžeme najít i v indikátorech měřících korupci. V literatuře se nejčastěji používá definice, že korupce je „zneužití svého postavení pro soukromý zisk“ [Treisman 2000; World Bank 1997]. Tato definice je totožná s tou, kterou používá TI pro své CPI [Transparency International]. WB definuje účely pro CC pomocí definice, která je také velmi podobná již zmíněné: „CC zachycuje vnímání toho, do jaké míry je postavení zneužito pro soukromý zisk, toto zahrnuje tzv. grand korupci i petty korupci, stejně tak jako ‚uchvácení‘ státu elitami a soukromými zájmy“ [World Bank].⁴ Průzkumy veřejného mínění většinou korupci nijak nedefinují, nechávají na respondentech, co si pod pojmem „korupce“ představí. Jediná výjimka je Eurobarometer, který dává respondentům instrukce: „Od teď, pokud zmíníme korupci, myslíme tím korupci v širokém slova smyslu, jako nabídnout, dát, požadovat či obdržet úplatek, provize, hodnotný dar či důležité laskavosti“⁵ [European Commission 2014]. Je patrné, že nejen vědecká komunita, ale ani indikátory se neshodnou na jedné definici korupce, srovnání různých indikátorů je proto problematické už z tohoto důvodu.

Možnosti výzkumu korupce

Jak již bylo řečeno v úvodu, neexistuje možnost, jak měřit korupci přímo, korupce je skrývaná činnost. Měření korupce prošlo velmi dlouhým vývojem, první výzkumy snažící se konzistentně zachytit korupci jsou datovány již do poloviny 90. let 20. století. Dnes je indikátorů měřících korupci celá řada, ale objevuje se zde více metodologických proudů, které rozdělují indikátory

³ Pro různé teorie a výzkumy týkající se této problematiky viz [Bukovansky 2006; Heidenheimer, Johnson 2002; Rothstein, Torsello 2013].

⁴ “CC Captures perceptions of the extent to which public power is exercised for private gain, including both petty and grand forms of corruption, as well as “capture” of the state by elites and private interests.”

⁵ “From now on, when we mention corruption, we mean it in a broad sense, including offering, giving, requesting and accepting bribes or kickbacks, valuable gifts and important favours, as well as any abuse of power for private gain.”

na různé typy neboli generace. Dělení na určité generace indikátorů měřících korupci je možné podle více kritérií, pro účely tohoto článku budu používat dělení podle Graycara a Smithe [2011]. Graycar a Smith dělí indikátory do tří generací; první generace zahrnuje kompozitní indikátory, které jsou založené především na názorech expertů. Kompozitní indikátory jsou sice dodnes nejpoužívanější metodou studia korupce, ale zároveň jsou silně kritizovány z důvodu netransparentní a nepřesné metodologie.

V odpovědi na tuto kritiku začaly některé instituce publikovat průzkumy veřejného mínění a průzkumy firem, kde se respondentů dotazují na přímou zkušenost s korupcí a na jejich názory na rozšířenost korupce, tyto průzkumy se řadí mezi indikátory druhé generace. Přímá zkušenost s úplatky sice může být objektivní metodou zjišťování prevalence korupce, jsou zde ale také zásadní problémy. Zkušenost s korupcí u firem a občanů ukazuje pouze malý výsek korupce a navíc je korupce citlivé téma, u kterého mohou respondenti lhát. Percepce korupce zase může být u respondentů ovlivněna médii či společnostmi. Vzhledem k tomu, že ani jedna metoda není schopna zachytit korupci reliabilně, objevují se v posledních letech indikátory třetí generace.

Tyto indikátory nemají za cíl popsat korupci v celém jejím spektru, ale spíše se snaží o nalezení tvrdých dat v určité oblasti korupce. Jde tedy o to, pomocí již existujících dat zachytit buď existující korupci v této oblasti, nebo riziko korupce. Indikátory třetí generace představují novou metodu měření korupce, tyto indikátory jsou tudíž zatím omezeny na určitou oblast v určité zemi a možnosti mezinárodního srovnávání jsou zatím velmi omezené (ale první pokusy se již objevují, jak je blíže popsáno níže). Tabulka 1 ukazuje tyto tři generace měření korupce a nejpoužívanější zástupce těchto generací. Dále vyznačuje výhody a nevýhody každého jmenovaného postupu. V následujících kapitolách si každou možnost zkoumání a měření korupce rozebereme.

Tabulka 1: Možnosti měření korupce

Typ výzkumu	Příklady	Výhody	Nevýhody
První generace	kompozitní indikátory (CC, CPI)	nejstarší, zahrnují nejvíce zemí	nejasné, netransparentní metody, nízká validita
Druhá generace	průzkumy veřejného mínění (Eurobarometer, ESS, ISSP, GCB, WVS)	zjišťují reálnou zkušenost lidí s úplatky	nebezpečí lhaní, vyšší odmítnutí odpovídat, měří pouze úplatky
	firemní výzkumy (BEEPS, Eurobarometer)	relevantní, objektivní, měří reálnou zkušenost	pouze jeden výsek korupce, nebezpečí lhaní
Třetí generace	IPI	„tvrdá“ data, měří reálný risk korupce	složité mezinárodní srovnávání, často jeden výsek korupce

Table 1: Corruption measurement options

Type of study	Examples	Advantages	Disadvantages
First generation	Composite indicators (CC, CPI)	Oldest, most countries covered	Unclear and non-transparent methods, low validity
Second generation	Public opinion polls (Eurobarometer, ESS, ISSP, GCB, WVS)	People's real-life experiences with bribes measured	Risk of lying, higher rejection rate, only bribes measured
	Business surveys (BEEPS, Eurobarometer)	Relevant, objective, measuring real-life experiences	A single segment of corruption, risk of lying
Third generation	IPI	"Hard" data, measuring real risk of corruption	Complicated international comparison, often a single segment of corruption

První generace

Indikátory první generace se spíše než o měření reálné míry korupce pokoušely vůbec otevřít diskuzi na téma korupce a zvýšit povědomí o tomto problému [Heinrich, Hodess 2011: 29]. Tyto indikátory se objevily v 90. letech 20. století a patří mezi ně hlavně kompozitní indikátory. Kompozitní indikátory se skládají z více zdrojů, které hodnotí míru korupce, jedná se většinou o průzkumy veřejného mínění, expertní hodnocení a podobně. Kompozitní indikátory jsou nejpoužívanějšími indikátory mezi vědci, kteří zkoumají empiricky korupci [Kapoor and Ravi 2012; Treisman 2000; Treisman 2007; Uslaner 2009; Zakaria 2013], a použití této metody jako prostředku hodnocení zemí stále rychle roste [Bandura 2008]. Autoři kompozitních indikátorů se snaží zachytit co nejvíce pohledů a názoru na výši korupce v dané zemi s vírou, že po agregování těchto percepce vznikne indikátor, který se reálné míře korupce v zemi alespoň přiblíží [Heller 2009]. Nejznámější kompozitní ukazatele jsou Corruption Perception Index (CPI) od Transparency International (TI) a Control of Corruption (CC), která je součástí Good Governance indikátorů, zveřejňovaných World Bank (WB). CPI Transparency International je starší, datuje se do roku 1995, zatímco indikátor CC byl poprvé publikován v roce 1996.

Kompozitní indikátory pokrývají široký výběr zemí a jsou prováděny každoročně, což je mnohem častěji než jakékoliv indikátory druhé či třetí generace. Někteří autoři také poukazují na výhodu, že díky používání více zdrojů je chyba měření jednoho zdroje minimalizována [Charron et al. 2013]. Nicméně i když jsou kompozitní indikátory široce používány v oblasti výzkumu korupce, čelí také velké kritice.

Je zde například obava, že kompozitní indikátory měří spíše předsudky a stereotypy o korupci než reálnou míru korupce [Donchev, Ujhelyi 2014; Treisman 2007; Treisman 2013]

nebo že CC měří spíše názor podnikatelských elit [Rohwer 2009] a CPI zase privilejuje názory expertů pracujících v mezinárodních firmách či institucích [Heywood 1997]. Je také velmi nepravděpodobné, že kompozitní indexy měří tzv. grand korupci, protože odborníci většinou nemají přímou zkušenost s korupcí na této úrovni [Fazekas et al. 2013]. Tento typ dat je publikován například institucí Freedom House⁶ nebo s kupinou PRS, která publikuje International Country Risk Guide (ICRG)⁷. Experimentální posouzení se může zdát jako validní metoda měření úrovně korupce, nicméně i zde existují zásadní problémy. Například tato metoda je méně transparentní, protože přesné metodiky pro posouzení míry korupce nejsou veřejně k dispozici [Mungiu-Pippidi 2015]. Navíc odborníci obvykle mají určitou představu o tom, jak různé další ukazatele hodnotí korupci v dané zemi, je zde tudíž nebezpečí, že se odborníci těmito ukazateli inspiroují (free-riding) [Charron et al. 2013: 43; Treisman 2000]. Free-riding může tím pádem zásadně snižovat interní validitu kompozitního indikátoru, jenž by se v tomto případě spoléhal sám na sebe [Malito 2014]. Dále kompozitní ukazatele používají primárně jako zdroje nereprezentativní průzkumy, a proto jsou náchylné k chybám, které mohou být umocněny malou velikostí vzorku [Golden and Picci 2005]. A konečně – další argument proti používání kompozitních ukazatelů je ten, že se téměř každý rok spoléhají nejen na rozdílné zdroje, ale i na rozdílný počet zdrojů, srovnání napříč roky tedy může být velmi problematické.

Jak bylo řečeno, nejznámějšími a nejpoužívanějšími indikátory první generace jsou Corruption Perception Index (CPI) od Transparency International (TI) a Control of Corruption (CC) od World Bank (WB). TI používá škálu 0–100 (0–10 před rokem 2012), 0 představuje velmi vysokou mírou korupce a 100 (10 před rokem 2012) velmi nízkou mírou vnímané korupce. V roce 2012, po procesu vnitřní i vnější kontroly [Transparency International 2012b], TI změnila metodiku výpočtu i výslednou škálu, tato metoda je nyní replikována každý rok. Indikátor CC od WB se pohybuje od –3 do 3, kdy země s hodnotou 3 má nejvyšší kontrolu nad korupcí. S výjimkou metodických rozdílů⁸ existují také rozdíly ve zdrojích, které tyto kompozitní indikátory používají. WB využívá více zdrojů než TI, například v roce 2008 TI použilo 11 zdrojů a WB použila nejen stejných 11 zdrojů, ale i dalších 14, které nebyly používány TI [Rohwer 2009]. Navíc Rohwer poukazuje na to, že WB používá jako zdroje názory odborníků jak ve veřejném, tak i soukromém sektoru, TI na druhou stranu zahrnuje pouze názory expertů ve veřejném sektoru [2009].

Další specifický rozdíl mezi indikátory CC a CPI je důležitý především pro vědce, kteří analyzují vývoj korupce v čase. Jak bylo zmíněno, TI změnila svou metodiku v roce 2012, a proto údaje před tímto rokem nejsou srovnatelné v čase a TI sama odrazuje vědce od porovnání jejich indikátoru v čase [Transparency International 2012a]. Na druhou stranu WB používá stejnou metodiku od počátku ukazatelů Good Governance, a indikátor CC proto může být používán s opatrností při analýze vývoje korupce v čase [Kaufmann et al. 2010]. Nicméně jak

⁶ <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2015#.VtBQp33hBiw>

⁷ <https://www.prsgroup.com/about-us/our-two-methodologies/icrg>

⁸ Rozdíly v metodice těchto indikátorů nemají dramatický vliv na rozdíly ve výsledcích indikátorů a v hodnocení států, tento článek se proto těmito rozdíly blíže nezabývá. Pro podrobnější informace k metodice CC viz např. [Kaufmann et al. 2004] a CPI viz [Lambsdorff 2001]. Pro podrobnější analýzu rozdílů mezi CPI a CC viz Malito [2014] nebo Rohwer [2009].

Tabulka 2: Počet zemí v CC a CPI a vzájemné korelace indikátorů

Rok	CPI	CC	Korelace
1995	18	–	–
1996	20	39	0,9518
1998	29	39	0,9502
1999	35		
2000	33	39	0,9829
2001	32		
2002	34	39	0,9643
2003	38	40	0,9742
2004	39	40	0,9804
2005	39	40	0,9852
2006	39	40	0,9862
2007	40	40	0,9876
2008	40	40	0,9892
2009	40	40	0,9916
2010	40	40	0,9946
2011	40	40	0,9913
2012	40	40	0,9921
2013	40	40	0,989
2014	40	40	0,988

Zdroj: WB, TI. V této tabulce jsou zahrnuty pouze evropské země. Všechny korelace jsou signifikantní na $p < 0,001$.

Tabulka 3: Zástupci druhé generace měření korupce

Jméno	Druh evaluace	Roky	Země
Eurobarometer	firemní průzkum	2014, 2015	EU + NO, LI, CH
WB BEEPS	firemní průzkum	1999, 2002, 2005, 2009, 2011–2014	východní Evropa a střední Asie (29 zemí v 2011–2014)
ESS	veřejné mínění	2004, 2010	25 zemí Evropy + Turecko, Izrael
ISSP	veřejné mínění	2006, 2016	30 zemí světa (19 evropských v roce 2006)
Eurobarometer	veřejné mínění	2005, 2007, 2009, 2011, 2013	EU + NO, LI, CH
GCB	veřejné mínění	2004, 2005, 2006, 2007, 2009, 2010/11, 2013, 2016	země celého světa (107 v roce 2013, 30 evropských)
WVS	veřejné mínění	1996–1998	světový průzkum (53 zemí, 27 evropských)

Zdroj: Eurobarometer, WB, ESS, ISSP, GCB, WVS

Table 2: Number of countries covered by the CC and the CPI; correlation between the indicators

Year	CPI	CC	Correlation
1995	18		
1996	20	39	0.9518
1998	29	39	0.9502
1999	35		
2000	33	39	0.9829
2001	32		
2002	34	39	0.9643
2003	38	40	0.9742
2004	39	40	0.9804
2005	39	40	0.9852
2006	39	40	0.9862
2007	40	40	0.9876
2008	40	40	0.9892
2009	40	40	0.9916
2010	40	40	0.9946
2011	40	40	0.9913
2012	40	40	0.9921
2013	40	40	0.989
2014	40	40	0.988

Source: WB, TI. Only European countries are accounted for in the table. All correlations are significant at $p < 0.001$.

Table 3: Examples of second-generation corruption measurements

Name	Type of study	Years	Countries
Eurobarometer	Business survey	2014, 2015	EU + NO, LI, CH
WB BEEPS	Business survey	1999, 2002, 2005, 2009, 2011–2014	Eastern Europe and Central Asia (29 countries in 2011–2014)
ESS	Public opinion	2004, 2010	25 countries of Europe + Turkey, Israel
ISSP	Public opinion	2006, 2016	30 countries of the world (19 European in 2006)
Eurobarometer	Public opinion	2005, 2007, 2009, 2011, 2013	EU + NO, LI, CH
GCB	Public opinion	2004, 2005, 2006, 2007, 2009, 2010/11, 2013, 2016	Global coverage (107 countries in 2013, 30 European)
WVS	Public opinion	1996–1998	Global coverage (53 countries, 27 European)

Source: Eurobarometer, WB, ESS, ISSP, GCB, WVS

bylo uvedeno výše, oba kompozitní ukazatele občas mění zdroje, takže změny ve výši korupce mohou být spíše v důsledku zahrnutí údajů z nových organizací než ve změnách v reálném vnímání korupce. Kromě toho TI někdy používá stejné průzkumy ve více letech [Treisman 2007], a jak Kaufmann et al. ukazují, asi polovina z rozptylu změny v CC v průběhu času je důsledkem změn ve vážení agregovaných dat a ze změn zdrojů [2002].

Tabulka 2 ukazuje, kolik zemí zahrnuly do svého výzkumu TI a WB, a také korelace mezi indikátory CC a CPI. Jak již bylo řečeno výše, CPI byl proveden častěji v dřívějších letech. Na druhou stranu WB zahrnuje větší počet evropských zemí v dřívějších letech. Nicméně od roku 2007 oba indikátory zahrnují všech 40 evropských zemí analyzovaných v tomto článku a jsou zveřejněny ročně, rozdíly v počtu zemí zde tudíž nejsou. Tabulka 2 také ukazuje korelace mezi CPI a CC. Tyto korelace jsou extrémně vysoké, v některých případech dosahují až 0,99, je zde tudíž vysoká pravděpodobnost, že tyto indikátory jsou vzájemně zaměnitelné.

Druhá generace

Druhá generace indikátorů se snaží o jiné uchopení fenoménu korupce. Oproti sdružování mnoha informací o korupci a publikování jednoho kompozitního indikátoru se snaží o jasnější a přímější měření korupce. Toto měření nabývá dvou podob, a to měření percepce korupce a měření přímé zkušenosti s korupcí, a většinou se provádí ve dvou oblastech, a to dotazováním firem a běžných občanů. Tabulka 3 ukazuje firemní průzkumy a průzkumy veřejného mínění, jimiž se zabývá tento článek.

Průzkumy ve firmách

Průzkumy ve firmách se mohou zdát jako velmi validní metoda pro zkoumání výše korupce, protože firmy se mohou setkávat s úplatky i ve vyšších sférách, je zde tedy potenciál pro zachycení širších projevů úplatkářství. Na druhou stranu průzkumy ve firmách mají i své slabé stránky. Velkým problémem je to, že zástupci firem nemusí odpovídat pravdivě, není jisté, že se firmy přiznají k tomu, že je v jejich odvětví běžné uplácet. Dále je zde problém toho, že tyto průzkumy zachycují pouze jedinou formu korupce, a to úplatkářství. U Eurobarometru je velmi jasně také vidět problém toho, že jen málo firem mělo možnost uplácet v oblastech, na které se průzkum ptal, velikost vzorku je tudíž velmi malá a reprezentativnost nejspíše tristní. Avšak přesto, že není jisté, jak validní jsou firemní průzkumy, mohou nám pomoci vyzpozorovat alespoň určité trendy (jako například u BEEPS).

The Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS)

The Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS) je průzkum Světové banky a Evropské banky pro obnovu a rozvoj (EBRD). BEEPS se zaměřuje pouze na země východní Evropy a regionu střední Asie⁹ a její m cílem je analyzovat podnikatelské prostředí z více úhlů pohledu. BEEPS bylo proveden v roce 1999, 2002, 2005, 2009 a v letech 2011–2014 a zahrnuje firmy vybrané statistickými metodami výběru, které mají minimálně 5 zaměstnanců na plný úvazek. Počet dotazovaných firem roste v průběhu let; v roce 1999 to bylo 4 100 podniků ve 25 zemích, v roce 2009 BEEPS provedl rozhovory již v téměř 12 000 podnicích ve 29 zemích [EBRD 2010] a konečně v roce 2011–2014 bylo zahrnuto 16 000 podniků ve 30 zemích východní a střední Evropy a Asie [EBRD 2015]. Průzkum BEEPS je organizován jako panelová studie, většina firem je tedy zahrnuta vícekrát a je možné sledovat vývoj u jedné firmy v čase. Tento panel má bohužel některá omezení; například v roce 1999 EBRD neuchovávala informace o dotazovaných firmách, možnost panelového srovnání je tedy až od roku 2002. Také, jak bylo uvedeno výše, data existují (s malými výjimkami) pouze pro východní Evropu a střední Asii, je tedy nemožné srovnávat výsledky ze západní Evropou v čase. Zajímavostí je, že data BEEPS ukazují značné rozdíly v čase, korelace mezi 1999 a 2012–2014 je jen 0,28 (nesignifikantní). Srovnáme-li korelace mezi CPI (TI) nebo CC (WB), korelace na stejných letech a zemích je 0,78 (CPI) a 0,86 (CC).¹⁰

Eurobarometer

Eurobarometer je mezinárodní průzkum veřejného mínění, který je pravidelně prováděn Evropskou komisí už od roku 1973. Eurobarometer zahrnuje různá témata a zaměřuje se na členské země Evropské unie nebo kandidátské země (jako například v případě Candidate Country Eurobarometeru provedeného v roce 2001). Eurobarometer se kromě průzkumu veřejného mínění v oblasti korupce také dvakrát zaměřil na průzkumy firem v rámci tzv. Flash Eurobarometeru¹¹, konkrétně se Eurobarometer dotázal zástupců podniků na přímé zkušenosti s úplatky v roce 2013 a pak znovu v roce 2015. Bohužel průzkum Eurobarometeru má velmi zásadní problémy, které znemožňují použití tohoto průzkumu pro další analýzy. Průzkum Eurobarometeru totiž zahrnul firmy, které byly v kontaktu s veřejným činitelem pouze v několika málo oblastech. Tento úzký výběr odfiltroval většinu podniků, například v roce 2015 pouze 43 % všech společností mělo tento druh kontaktu, v analýze přímé zkušenosti s korupcí tedy zůstalo pouze 3 365 firem na úrovni Evropy. To samozřejmě vedlo k velmi nízkému počtu firem v každé jednotlivé zemi,

⁹ BEEPS zahrnul v roce 2005 i Irsko, Španělsko, Německo, Portugalsko a Řecko jako referenční země.

¹⁰ CC nebyl publikován v roce 1999, je proto použit průměr 1998–2000. Pro 2012–2014 je použit rok 2013.

¹¹ Flash Eurobarometer je rychlý telefonický sběr dat na téma, o které požádá jakákoliv součást Evropské komise. Pro více informací viz http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/flash_arch_en.htm.

což extrémně snižuje reprezentativitu a činí tento průzkum mimořádně nevhodným pro analýzu na úrovni jednotlivých zemí. Například v Irsku 13 % (v reálných číslech to je 7 respondentů) manažerů připustilo, že někdo od nich očekával úplatek za posledních 12 měsíců, je však zajímavé, že toto číslo je nula v roce 2015 (respondentů bylo 27). Z důvodu těchto metodologických problémů nezahrnu výzkumy zjišťující postoje a zkušenosti s korupcí mezi představiteli firem ze série Eurobarometer do další analýzy.

Průzkumy veřejného mínění

Průzkumů veřejného mínění, které se týkají korupce, je celá řada. Mezi nejznámější, do kterých je zapojena i Česká republika patří například ESS, což je mezinárodní komparativní výzkum hodnot, postojů a chování. Probíhá v dvouletých intervalech od roku 2002. Dalším zástupcem je GCB, který vydává Transparency International od roku 2004. ISSP je další mezinárodní komparativní výzkum, který byl zahájen již v roce 1985 a pokračuje dodnes. Nové údaje jsou zveřejněny v ročním cyklu a skládají se z různých témat. Dalším průzkumem je WVS, což je mezinárodní průzkum, který sahá až do roku 1981. Do dnešního dne bylo provedeno šest vln zahrnujících až sto zemí. Poslední průzkum veřejného mínění je Eurobarometer, který již byl popsán výše. Do průzkumů veřejného mínění jsou většinou zařazeny otázky týkající se vnímání korupce, což znamená, že respondenti odpovídají na otázky ptající se na soukromý názor respondenta na rozšířenost korupce. Dalším typem otázek, které se velmi často v průzkumech veřejného mínění objevují, jsou otázky na zkušenost s úplatky. Každý z těchto typů korupce má své výhody a nevýhody a žádný není ideální, i když může posloužit jako vodítko pro další zkoumání korupce.

Percepce korupce

Vnímání korupce je sledováno mnoha průzkumy veřejného mínění. Největším problémem tohoto typu otázky je to, že není jisté, zda percepce korupce měří reálnou míru korupce. Je zde možnost, že lidé mohou mít určitou, relativně správnou, představu o tom, jak je korupce v jejich zemi rozšířená, ale je zde také reálná možnost, že vnímání korupce je daleko od reality [Rose, Peiffer 2012] a názory lidí na toto téma mohou být ovlivněny mnoha dalšími faktory, například ze strany médií [Golden, Picci 2005]. Pokud média hodně často o korupci píší, protože vychází najevo mnoho korupčních případů, může to být tím, že policie pracuje velmi efektivně a je schopná korupční případy stíhat. Navíc svobodný tisk podává zprávy o korupčních kauzách bez omezení, zatímco v autokratických režimech se může veřejnost o případech korupce dozvědět pouze zřídka z důvodu cenzury tisku, přičemž to nemusí znamenat, že v demokratických režimech je vyšší korupce. Jak Karklins dodává, tento nepoměr může uvést lidi do mylného přesvědčení, že autoritářské režimy jsou méně zkorumpované než demokratické, a lidé poté mohou podporovat autoritářštější formu vlády či pociťovat nostalgii po předchozí diktatuře, jak je tomu často v některých segmentech postkomunistické společnosti [Karklins 2005: 7]. Vnímání korupce může být ovlivněno také

aktuální nespokojeností s politickou nebo hospodářskou situací [Kurtz, Schrank 2007; Mungiu-Pippidi 2013]. Nicméně i když existují zjevné nedostatky při měření vnímání korupce, existují zde i určité výhody. Na rozdíl od expertního hodnocení občané obvykle nemají přesné znalosti o tom, jaké skóre v korupci jejich země získala v minulých letech, takže je zde velmi malé nebezpečí takzvaného „free-ridingu“. Dále jsou průzkumy veřejného mínění vysoce korelované v čase napříč zeměmi, což odráží určitou míru spolehlivosti [Treisman 2000], a konečně, zdá se, že subjektivní hodnocení korupce má vliv na rozhodování vlády i politické chování občanů [Mauro 1995].

ESS zahrnul otázku na percepci korupce v roce 2010, kde byla zařazena pod modulem *Spravedlnosti*. Respondenti byli dotázáni, jak často se domnívají, že policie a soudci berou úplatky ve své zemi. Eurobarometer zařadil téma korupce do průzkumu Special Eurobarometer celkem pětkrát, v letech 2005, 2007, 2009, 2011 a 2013. Dotazník je velmi podrobný a důkladný, proto nabízí základy pro velmi podrobnou analýzu korupce v Evropské unii. Výhoda Eurobarometeru je ta, že byl prováděn relativně často a zahrnuje stejné země, je zde tedy velmi dobrý prostor pro srovnání jednotlivých zemí v čase. Bohužel srovnání v čase není možné v posledním průzkumu v roce 2013, protože Eurobarometer významně pozměnil dotazník. Na druhou stranu změna v dotazníku měla své opodstatnění pro studium přímé zkušenosti s korupcí, protože Eurobarometer začal filtrovat respondenty, kteří neměli kontakt s žádnou státní institucí, to znamená, že ani nemohli přijít do styku s nabídkou úplatku. Eurobarometer zahrnul otázky jak na percepci korupce, tak na přímou zkušenost s korupcí.

GCB byl proveden nejčastěji ve srovnání s jinými průzkumy veřejného mínění (7x) a má také největší pokrytí zemí. Bohužel na rozdíl od Eurobarometeru, GCB nezahrnul vždy ty samé země ve všech vlnách. Kromě toho změnil GCB formulace otázek, velmi často nejsou proto výsledky v čase přímo srovnatelné. V roce 2006 začal GCB filtrovat respondenty, kteří nebyli v kontaktu s žádnou institucí, data tudíž i z tohoto důvodu nemohou být srovnána v čase. A konečně, GCB má velmi vysokou míru non-response [Mungiu-Pippidi 2015: 41], což dále snižuje možnosti použití pro další analýzy.

Otázky týkající se korupce byly v ISSP položeny v modulu *Role vlády* v roce 2006. K dispozici jsou tři otázky týkající se korupce a úplatkářství, z nichž jedna se týká zkušenosti s korupcí a zbývající dvě se týkají percepcie zkorumpovaných úředníků a politiků. Tyto otázky jsou opět zahrnuty do modulu *Role vlády* v roce 2016.

WVS zahrnul otázky na korupci do svých dotazníků pouze jednou, do třetí vlny WVS (1995–1998), kam zařadil pouze otázku na percepci korupce, což z WVS činí nejstarší existující mezinárodní šetření o vnímání korupce v Evropě.

Přímá zkušenost s korupcí

Měření přímé zkušenosti respondenta s korupcí by mohlo být věrohodnou metodou měření korupce, měří totiž zkušenosti těch lidí, kteří se s korupcí setkali, jsou to tedy objektivnější data než u percepcie korupce. Nicméně tato metoda měří korupci pouze na nejnižší úrovni, tzv. „petty“ korupci, získat údaje o zkušenosti s korupcí na všech úrovních je téměř nemožné. Je zde také

reálná hrozba toho, že respondent bude lhát nebo odmítne odpovědět, speciálně v případě, že se bude výzkumník ptát na aktivní účast při úplatkářství. Navíc v Evropě (hlavně západní) je velmi málo respondentů, kteří se s korupcí setkali, což velmi snižuje reprezentativitu pro účely další analýzy, hlavně mikroanalýzy. Některé průzkumy dále zkoumají individuální zkušenost s korupcí a další zkušenosti jak respondenta, tak lidí z jeho rodiny či domácnosti, což může mít teoreticky za následek zdánlivě vyšší prevalenci korupce. Některé průzkumy se ptají na zkušenosti v posledních 12 měsících a jiné v posledních pěti letech, což také může snižovat validitu komparací těchto průzkumů. A konečně, některé průzkumy neberou v úvahu možnost, že respondent nebyl v kontaktu s žádnou institucí, tyto lidi neodfiltrují, čímž mohou způsobit zkreslené výsledky.

Zkušenost s korupcí v ESS byla dotazována v roce 2004 dvěma otázkami, jedna se týkala pasivní participace na úplatcích a druhá aktivní. Eurobarometer, ISSP a GCB zařadily otázku na přímou zkušenost s korupcí do dotazníku zároveň s percepcí korupce.

Třetí generace

První a druhá generace indikátorů korupce se zaměřila hlavně na mezinárodní srovnání, avšak hlubší analýza uvnitř státu nebo dokonce uvnitř jednoho sektoru je mnohem obtížnější a u indikátorů první generace dokonce nemožná. Existuje zde i problém, že indikátory první i druhé generace se opírají o názory buď expertů, nebo občanů či manažerů firem, nejsou založeny na tvrdých datech, tudíž nikdo nemůže posoudit, zda měří reálnou míru korupce, či názory, které nemusí být zdaleka spolehlivé.

V rámci jednotlivých států se tudíž začaly utvářet různé jiné indikátory pro měření korupce nebo rizik korupce pomocí tvrdých dat. Většinou se pro účely indikátorů třetí generace používají big data a měří se korupce v určitých odvětvích, ne na úrovni státu. Tyto indikátory velmi často vznikly za pomoci výsledků indikátorů druhé generace, které poukázaly na problémy v určitém odvětví státní správy, a tyto problémy začaly být hlouběji analyzovány za pomoci dalších dat [Graycar, Smith 2011]. Různé snahy o uchopení korupce objektivněji za pomoci „tvrdých dat“ můžeme zahrnout do rodiny indikátorů třetí generace. Z důvodu, že existuje mnoho přístupů a mnoho metod k měření korupce uvnitř určitých sektorů, tato třetí generace indikátorů není jednoduchá na kvalitativní popis. Jeden pokus v popisu těchto indikátorů učinili Heinrich a Hodess [2011], kteří argumentují, že indikátory třetí generace mají určité společné znaky, jako například vlastnictví dat státem (pro tvorbu indikátorů se zde, na rozdíl od nezávislých institucí či výzkumných agentur, které sbíraly data pro indikátory první a druhé generace, používají data sbíraná státními institucemi), triangulace dat (kromě „tvrdých dat“ se indikátory třetí generace soustředí i na provádění rozhovorů s aktéry státní správy či na analýzu fungování institucí), nebo svůj důraz na konkrétní použití výsledků ke zlepšování státních institucí oproti pouhému prezentování výsledku jako v případě indikátorů první či druhé generace.

Avšak i přes to, že se indikátory třetí generace snaží používat „tvrdá“ a spolehlivější data než indikátory první a druhé generace, které jsou založeny spíše na analýzách názorů respondentů či

vědců, stále není možné souhlasit s tím, že indikátory třetí generace měří reálnou výši korupce. Hlavní důvod je ten, že není možné získat tvrdá data ohledně výše korupce, speciálně na mezinárodní komparativní úrovni, indikátory třetí generace tudíž spíše naznačují možný budoucí vývoj měření korupce.

Mezi indikátory třetí generace můžeme zařadit například výzkum Golden a Picciho z roku 2005, kteří sledovali rozdíl mezi kvalitou existující infrastruktury a penězi alokovanými na vybudování této infrastruktury v Itálii [Golden, Picci 2005], podobný přístup zvolil Olken v Indonésii [2009]. Tito autoři získali nezávislé odborné posudky na reálnou cenu infrastruktury v závislosti na její kvalitě, použitých materiálech, době stavby a podobně a srovnali tuto cenu s cenou, již město vydalo na zaplacení této infrastruktury. Podle autorů může být rozdíl mezi těmito cenami přisuzován korupci. Dalším příkladem je výzkum Amoreho a Bennedsena [2013], kteří zjišťovali míru nepotismu v Dánsku na základě příbuzenských konexí mezi politiky a majiteli firem, nebo Goldman et al. sledující politické konexe firem, které získaly veřejné zakázky [2013]. Výzkum korupce za pomoci dat z veřejných zakázek se objevil u více autorů [Coviello, Gagliarducci 2010; Fazekas et al. 2013]. Některé z těchto indikátorů je potenciálně možné srovnávat i napříč státy a existují vědecké týmy, které na mezinárodním srovnání pracují, bohužel je však tento výzkum na počátku.

Jedním z příkladů mezinárodně srovnatelného indikátoru třetí generace nám může poskytnout Alina Mungiu-Pippidi [Mungiu-Pippidi 2015; Fazekas et al. 2013], která se svým týmem vytvořila v roce 2016 indikátor s názvem Index of Public Integrity (IPI)¹², kterým hodnotí státy za pomoci dat, která nejsou závislá ani na názorech odborníků, ani běžných občanů, ale opírají se o reálné ukazatele. Tento indikátor neměří korupci per se, ale spíše riziko nerušeného bujení korupce [Mungiu-Pippidi and Dadasov 2015]. Z důvodu, že tento indikátor je jediným existujícím indikátorem třetí generace, který je možné srovnávat napříč evropskými státy, je také jediným, který tento článek zařadil do srovnávací korelační analýzy, i když, jak je diskutováno níže, má tento indikátor zásadní problémy.

IPI se skládá z šesti proměnných: jsou jimi nezávislost justice, otevřenost obchodu, eobčanství, administrativní zátěž, transparentnost rozpočtu a svoboda tisku. Přestože je tento indikátor zařazen mezi indikátory třetí generace, není použit pouze tvrdých dat pro vývoj indikátoru stoprocentní. Hned první součást, nezávislost justice, není postavena na objektivních datech, ale na průzkumu vnímání nezávislosti justice mezi řídicími pracovníky (Executive opinion survey), který každoročně provádí World Economic Forum.¹³ Druhá proměnná, otevřenost obchodu, se skládá z počtu dokumentů, které jsou potřeba pro export a import, a z času, který je potřeba na kompletaci exportu či importu. Administrativní zátěž se skládá z počtu procedur, které jsou nutné k založení podnikání, z času, který je na toto vynaložen, kolikrát ročně je třeba platit daně a kolik času je na zaplacení daní. E-občanství je založeno na datech o používání internetu, konkrétně se jedná o procento z populace, které má přípojku k internetu, z podílu uživatelů internetu a z podílu uživatelů Facebooku. Transparentnost rozpočtu je založena na

¹² Data jsou dostupná na <http://integrity-index.org/>.

¹³ Více informací na <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/>.

Tabulka 4: Korelační analýza mezi indikátory první a druhé generace¹

Typ	Průzkum	Rok	N	CPI	CC
Percepce: veř. čin.	WVS	1996	27	-0,94***	-0,84***
Zkušenost: firmy	BEEPS	1999	17 CPI 18 CC	-0,53*	-0,47*
Zkušenost: firmy	BEEPS	2002	16 CPI 18 CC	-0,76**	-0,76**
Percepce: soudnic.	GCB	2004	30	-0,88***	-0,87***
Zkušenost	GCB	2004	29	-0,74***	-0,77***
Zkušenost	ESS	2004	25	-0,81***	-0,82***
Percepce: soudnic.	Eurobar	2005	25	-0,85***	-0,86***
Zkušenost	Eurobar	2005	25	-0,74***	-0,74***
Percepce: soudnic.	GCB	2005	28	-0,93***	-0,92***
Zkušenost	GCB	2005	27	-0,69**	-0,73***
Zkušenost: firmy	BEEPS	2005	24	-0,74***	-0,8***
Percepce: politici	ISSP	2006	19	-0,87***	-0,91***
Zkušenost	ISSP	2006	19	-0,86***	-0,87***
Percepce: soudnic.	GCB	2006	27	-0,93***	-0,93***
Zkušenost	GCB	2006	26	-0,61**	-0,65**
Percepce: soudnic.	Eurobar	2007	27	-0,81***	-0,8***
Zkušenost	Eurobar	2007	27	-0,72***	-0,75***
Percepce: soudnic.	GCB	2007	30	-0,91***	-0,91***
Zkušenost	GCB	2007	26	-0,7**	-0,7**
Percepce	Eurobar	2009	27	-0,84***	-0,84***
Zkušenost	Eurobar	2009	27	-0,82***	-0,85***
Percepce	GCB	2009	27	-0,87***	-0,89***
Zkušenost	GCB	2009	26	-0,69**	-0,73***
Zkušenost: firmy	BEEPS	2009	19	-0,83***	-0,86***
Percepce: soudci	ESS	2010	27	-0,91***	-0,91***
Percepce	Eurobar	2011	27	-0,86***	-0,85***
Zkušenost	Eurobar	2011	27	-0,79***	-0,81***
Percepce	GCB	2011	31	-0,89***	-0,88***
Zkušenost	GCB	2011	32	-0,77***	-0,79***
Percepce: stát. zást.	Eurobar	2013	28	-0,65**	-0,64**
Zkušenost	Eurobar	2013	28	-0,52**	-0,61**
Percepce	GCB	2013	30	-0,91***	-0,91***
Zkušenost	GCB	2013	26	-0,73***	-0,73***
Zkušenost: firmy	BEEPS	2012–14	19	-0,66**	-0,7**

Zdroj: ESS, BEEPS, GCB, Eurobarometer, ISSP, WVS, CC, CPI. V roce 1999 nejsou data pro CC, je to tudíž průměr CC 1998–2000. Spearmanův korelační koeficient. *p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001.

¹ Do analýzy není zahrnut Eurobarometer z důvodu velmi nízkého počtu respondentů, což zásadně snižuje reprezentativitu průzkumu, jak je uvedeno výše.

Table 4: Correlation analysis of first- and second-generation indicators¹

Type	Survey	Year	N	CPI	CC
Perceptions: Public officials	WVS	1996	27	-0.94***	-0.84***
Experience: Businesses	BEEPS	1999	17 CPI 18 CC	-0.53*	-0.47*
Experience: Businesses	BEEPS	2002	16 CPI 18 CC	-0.76**	-0.76**
Perceptions: Judiciary	GCB	2004	30	-0.88***	-0.87***
Experience	GCB	2004	29	-0.74***	-0.77***
Experience	ESS	2004	25	-0.81***	-0.82***
Perceptions: Judiciary	Eurobar	2005	25	-0.85***	-0.86***
Experience	Eurobar	2005	25	-0.74***	-0.74***
Perceptions: Judiciary	GCB	2005	28	-0.93***	-0.92***
Experience	GCB	2005	27	-0.69**	-0.73***
Experience: Businesses	BEEPS	2005	24	-0.74***	-0.8***
Perceptions: Politicians	ISSP	2006	19	-0.87***	-0.91***
Experience	ISSP	2006	19	-0.86***	-0.87***
Perceptions: Judiciary	GCB	2006	27	-0.93***	-0.93***
Experience	GCB	2006	26	-0.61**	-0.65**
Perceptions: Judiciary	Eurobar	2007	27	-0.81***	-0.8***
Experience	Eurobar	2007	27	-0.72***	-0.75***
Perceptions: Judiciary	GCB	2007	30	-0.91***	-0.91***
Experience	GCB	2007	26	-0.7**	-0.7**
Perceptions	Eurobar	2009	27	-0.84***	-0.84***
Experience	Eurobar	2009	27	-0.82***	-0.85***
Perceptions	GCB	2009	27	-0.87***	-0.89***
Experience	GCB	2009	26	-0.69**	-0.73***
Experience: Businesses	BEEPS	2009	19	-0.83***	-0.86***
Perceptions: Judges	ESS	2010	27	-0.91***	-0.91***
Perceptions	Eurobar	2011	27	-0.86***	-0.85***
Experience	Eurobar	2011	27	-0.79***	-0.81***
Perceptions	GCB	2011	31	-0.89***	-0.88***
Experience	GCB	2011	32	-0.77***	-0.79***
Perceptions: Public prosecutors	Eurobar	2013	28	-0.65**	-0.64**
Experience	Eurobar	2013	28	-0.52**	-0.61**
Perceptions	GCB	2013	30	-0.91***	-0.91***
Experience	GCB	2013	26	-0.73***	-0.73***
Experience: Businesses	BEEPS	2012–14	19	-0.66**	-0.7**

Source: ESS, BEEPS, GCB, Eurobar²rometer, ISSP, WVS, CC, CPI. Due to absence of 1999 data for CC, the mean value of CC for 1998–2000 is input. Spearman's correlation coefficient. * p < 0.05; ** p < 0.01; *** p < 0.001.

¹ As mentioned above, Eurobarometer is not included due to its extremely low sample and the ensuing low representativeness.

specifických datech o transparentnosti jednotlivých položek rozpočtu. Svoboda tisku je získána od Freedom House a kromě objektivních dat je založena i na názorech odborníků v této oblasti.

Z popisu indexu IPI je vidět, že indikátory třetí generace, které by srovnávaly korupci na mezinárodní úrovni, jsou teprve na začátku vývoje. IPI sice může být zařazen mezi indikátory třetí generace, ale podrobný popis jednotlivých částí indikátorů ukázal, že IPI je zatím na pomezí třetí generace, jelikož zdroji nejsou pouze objektivní data, ale částečně i názory odborníků. Tento popis ukazuje, že indikátory třetí generace nejsou zatím dostatečným nahrazením indikátorů první a druhé generace, v této chvíli neexistují objektivní „tvrdá“ data, která by umožnila měřit reálnou míru korupce či srovnávat míru korupce napříč státy.

Kvantitativní srovnání indikátorů první, druhé a třetí generace

Následující část analyzuje korelace první, druhé a třetí generace indikátorů. Taková analýza je schopná ukázat, zda percepce expertů (v případě první generace), percepce běžných občanů a reálné zkušenosti občanů či firem (v případě druhé generace) a relativně objektivní data složená z více zdrojů (v případě třetí generace) poukazují na stejné či podobné trendy v korupci. Tato analýza může vznést světlo do debaty, zda kompozitní indikátory měří stejný jev jako průzkumy měřící reálné zkušenosti s korupcí a zda jsou výsledky podobné výsledkům z „objektivních“ dat. Jak bylo diskutováno výše, je otázkou, zda indikátory měří reálnou korupci, či zda měří jiné jevy. Statisticky signifikantní výsledky korelační analýzy by nám mohly ukázat, zda zde existuje určitá reliabilita těchto indikátorů. Je však nutné podotknout, že i když nám tato korelační analýza může přiblížit určité kvalitativní znaky jednotlivých průzkumů, není možné učinit závěry o validitě a reliabilitě těchto průzkumů veřejného mínění a firem pouze na základě těchto výsledků z toho důvodu, že většina průzkumů byla provedena v různých letech a také v různých zemích, v některých případech chybějí celé oblasti Evropy (například BEEPS provádí průzkumy pouze ve východní Evropě, jak bylo uvedeno výše).

Tabulka 4 ukazuje korelace mezi první a druhou generací indikátorů měřících korupci, to znamená korelace mezi kompozitními ukazateli a průzkumy veřejného mínění a firem. Tyto korelace jsou rozděleny podle roku, kdy byl průzkum či kompozitní ukazatel publikován. Tato metoda je volena z toho důvodu, že korupce má určitý vývoj a srovnávání indikátorů ve stejných letech zajistí alespoň základní validitu.

Z tabulky je na první pohled vidět, že indikátory první a druhé generace jsou navzájem korelované. Všechny korelace jsou relativně silné, což může poukazovat na určitou reliabilitu těchto průzkumů, podle výsledků analýzy to vypadá, že indikátory první i druhé generace měří relativně podobný jev.¹⁴ Na druhou stranu je jasně vidět, že indikátory první a druhé generace nejsou

¹⁴ Samozřejmě otázka z úvodu přetrvává: Měří indikátory první a druhé generace korupci, nebo něco jiného? Tato analýza ukázala, že obě generace měří podobný jev, může se tedy zdát, že se blíží reálné míře korupce, není to ale dostatečný důkaz.

Tabulka 5: Korelační analýzy IPI s indikátory první a druhé generace

Typ	Průzkum	Rok	N	IPI
Kompozitní indikátor	CPI	2014	34	0,95***
Kompozitní indikátor	CC	2014	34	0,95***
Percepce: stát. zást.	Eurobar	2013	27	-0,66**
Zkušenost	Eurobar	2013	27	-0,58**
Percepce	GCB	2013	28	-0,86***
Zkušenost	GCB	2013	23	-0,76***
Zkušenost: firmy	BEEPS	2012–14	17	-0,55*

Zdroj: BEEPS, GCB, Eurobarometer, CC, CPI. Spearmanův korelační koeficient. *p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001.

Table 5: Correlation analysis of IPI with first- and second-generation indicators

Type	Survey	Year	N	IPI
Composite indicator	CPI	2014	34	0.95***
Composite indicator	CC	2014	34	0.95***
Perceptions: Public prosecutors	Eurobar	2013	27	-0.66**
Experience	Eurobar	2013	27	-0.58**
Perceptions	GCB	2013	28	-0.86***
Experience	GCB	2013	23	-0.76***
Experience: Businesses	BEEPS	2012–14	17	-0.55*

Source: BEEPS, GCB, Eurobarometer, CC, CPI. Spearman's correlation coefficient. * p < 0.05; ** p < 0.01; *** p < 0.001.

vzájemně zaměnitelné, i když jsou korelace statisticky signifikantní, indikátory nejsou naprosto totožné (speciálně u přímé zkušenosti s úplatky).

Nejsilnější korelace můžeme nalézt mezi kompozitními indikátory a mezi průzkumy veřejného mínění zjišťujícími percepce korupce. Tento výsledek se jeví jako očekávatelný, protože obě tyto míry měří korupci relativně podobně. Kompozitní indikátory měří především názory expertů na percepce korupce a průzkumy veřejného mínění zase měří názory veřejnosti na rozšířenost korupce, tyto dva indikátory tedy měří totožnou věc a vysoká korelace znamená, že veřejnost má na rozšíření korupce podobné názory jako experti. Nejvyšší korelaci můžeme nalézt v percepce korupce mezi WVS v roce 1996 a CPI od Transparency International (0,94). Naopak nejnižší korelace je mezi Eurobarometerem z roku 2013 a CC (0,64).

Zajímavější výsledky nám ukazují korelace mezi indikátory první generace a zkušeností s korupcí jak v průzkumech veřejného mínění, tak ve firmách. Zde je vidět, že korelace jsou na první pohled nižší. Přestože zde vždy existuje statisticky signifikantní vztah, v indikátorech měřících stejný jev by se očekávala korelace vyšší. Nejméně korelovaný je opět Eurobarometer z roku 2013, kde je korelace s CPI pouze 0,52, naopak nejvyšší korelaci u průzkumů veřejného mínění můžeme nalézt mezi ISSP z roku 2006 a CPI (0,87). U firemního průzkumu BEEPS je

nejvyšší korelace v roce 2009 – 0,86 s CC a nejnižší v roce 1999 – 0,47. Rozdíl mezi průzkumy tážající se na zkušenosti s korupcí může být v důsledku více fenoménů, například výsledky může ovlivňovat způsob, jakým je otázka položena. Eurobarometer a GCB se ptají na zkušenosti s korupcí v posledních 12 měsících na rozdíl od pěti let jako v případě ESS nebo ISSP. Dále zde mohou být rozdíly v tom, že některé průzkumy se ptají na respondenta a některé na domácnost. A některé průzkumy nefiltrují respondenty, kteří nepřišli do styku s žádnou státní institucí. Jak je vidět z této analýzy, přinesla nám sice odpověď na otázku, zda první a druhá generace indikátorů měří podobný jev, stále však není jasné, zda je tento jev reálnou mírou korupce. Částečnou odpověď na tuto otázku nám může nabídnout tabulka 5, která ukazuje výsledky korelační analýzy IPI s indikátory první a druhé generace.

Možnost korelace je v případě analýzy indikátoru třetí generace velmi omezena, protože IPI vznikl v roce 2016, nejsou zde starší data. Pro účely této srovnávací analýzy proto použijeme nejnovější indikátory, to znamená CC a CPI z roku 2014, GCB a Eurobarometer z roku 2013 a BEEPS z roku 2012–2014. Výhodou je, že máme srovnání se všemi typy indikátorů. Výsledky analýzy jsou v mnohém překvapující, IPI má korelaci s indikátory první generace na úrovni 0,95, což je extrémně vysoká korelace. Zde je možné, že tyto dva indikátory měří totožný jev, a je tedy možné je zaměnit. Je velmi zajímavé, že indikátor, který je z větší části založen na objektivních datech, má totožné výsledky s indikátorem, který měří pouze názory expertů. Takto silná korelace je až podezřelá, nabízí se proto otázka, jak přesně autoři jednotlivé části indikátoru vážili. Na základě výsledků korelační analýzy první a třetí generace indikátorů již nejsou překvapující výsledky korelace druhé a třetí generace. Nemůžeme přímo srovnávat sílu korelací, jelikož jsou zde zastoupeny jiné země, ale trend je zde totožný. Percepce korupce je korelována relativně silněji, zkušenost s korupcí jak firem, tak občanů je korelována slaběji.

Závěr

Tento článek představil tři generace indikátorů měření korupce v Evropě. První generace, která je založena na kompozitních indikátorech, představuje světoznámé a nejpoužívanější indikátory, jako je Control of Corruption od World Bank nebo Corruption Perception Index od Transparency International. I když jsou tyto indikátory dodnes nejpoužívanější ve vědeckém výzkumu korupce, existují zde zásadní problémy, které vznášejí pochyby o jejich validitě. Druhá generace indikátorů je založena na průzkumech veřejného mínění nebo na průzkumech ve firmách. Do těchto indikátorů patří jak sledování percepce korupce, tak dotazování na přímou zkušenost s korupcí. Speciálně dotazování na zkušenost s korupcí se snaží o objektivnější měření korupce, ale i to má svoje metodologické nevýhody. Z popisu vyplývá, že ani indikátory první generace, ani indikátory druhé generace neměří korupci na základě tvrdých dat; kompozitní indikátory jsou založené především na názorech expertů, indikátory druhé generace na výpovědích firem či občanů, kde se jedná výlučně o úplatkářství, a další formy korupce jsou zanedbané. Tento rozpor se snaží překonat indikátory třetí generace, které se snaží stavět svoje výsledky na tvrdých

datech. Indikátory třetí generace se zaměřují spíše vždy na jednu zemi a jeden sektor, možnost srovnání jako u indikátorů první či druhé generace je zatím velmi omezená. Tento článek představuje pionýra ve třetí generaci měření korupce, indikátor IPI, který však nestaví pouze na tvrdých datech, ale používá i „měkčí“ zdroje, není tudíž ještě plnohodnotným zástupcem indikátorů třetí generace.

Rozdíly mezi indikátory byly analyzovány pomocí korelační analýzy. Korelační analýza mezi indikátory první a druhé generace korupce ukázala, že zde existují velmi silné korelace mezi percepcí korupce v průzkumech veřejného mínění a mezi indikátory první generace. Korelace mezi přímou zkušeností s korupcí jak v průzkumech veřejného mínění, tak v průzkumech firem byly signifikantní, ale slabší. Podobné výsledky jsme získali korelováním třetí generace s indikátory první a druhé generace. IPI je extrémně silně korelovaný s indikátory první generace a slaběji s indikátory druhé generace, z nichž je silněji korelovan s percepcí korupce než se zkušeností s úplatky. Vysoké korelace IPI s CC a CPI však mohou také poukazovat na problém s indikátorem IPI, doporučila bych tedy počkat na další ročník IPI nebo na jiný indikátor třetí generace srovnávající země před použitím IPI pro výzkum korupce.

Analýza korelací tří generací indikátorů nám sice ukázala, že zde existuje statisticky signifikantní vztah mezi těmito generacemi, což může naznačovat určitou reliabilitu, ale přesto tyto korelace nabývají někdy i velmi nízkých hodnot, speciálně u zkušeností s korupcí a kompozitních indikátorů. Tyto výsledky mohou poukazovat na to, že percepcie korupce není to samé co reálná korupce a tyto dvě proměnné není možné bez problémů zaměňovat, což je se bohužel stává u mnoha autorů zkoumajících korupci [Blake, Martin 2006; Treisman 2000; Pellegata 2012; Mauro 1995]. Pro výzkum korupce je tedy zásadní mít na paměti, jaký typ indikátoru výzkumník používá, jaké má tento indikátor výhody a nevýhody a v jakých případech se může používat. V neposlední řadě je nutné klást důraz na to, že je chyba zaměňovat percepcii korupce s reálnou korupcí. Indikátory třetí generace, které se snaží dále přiblížit nepřímému měření korupce, jsou sice zatím pouze na počátku praktického využití, je ale velmi pravděpodobné, že jejich rozmach způsobí naprosto rozdílné výsledky výzkumů o důvodech a důsledcích korupce, pro něž byly doposud používány pouze indikátory první či druhé generace.

LITERATURA

- Amore, Mario D., Morten Bennesen. 2013. „The value of local political connections in a low-corruption environment.“ *Journal of Financial Economics* 110 (2): 387–402.
<https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2013.06.002>.
- Bandura, Romina. 2008. *A Survey of Composite Indices Measuring Country Performance*. New York: United Nations Development Programme – Office of Development Studies.
- Blake, Charles H., Christopher G. Martin. 2006. „The dynamics of political corruption: Re-examining the influence of democracy.“ *Democratization* 13 (1): 1–14.
<https://doi.org/10.1080/13510340500378191>

- Brown, David.S., Michael Touchton, Andrew Whitford. 2011. „Political Polarization as a Constraint on Corruption: A Cross-national Comparison“. *World Development* 39 (9): 1516–1529.
- Bukovansky, Mlada. 2006. „The hollowness of anti-corruption discourse“. *Review of International Political Economy* 13 (2): 181–209.
- Charron, Nicholas, Victor Lapuente, Bo Rothstein. 2013. *Quality of Government and Corruption from a European Perspective: A Comparative Study of Good Government in EU Regions*. Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Coviello, Decio, Stefano Gagliarducci. 2010. *Building political collusion: Evidence from procurement auctions*. IZA Discussion Paper No. 4939.
- Donchev, Dilyan., Gergely Ujhelyi. 2014. „What Do Corruption Indices Measure?“ *Economics & Politics* 26 (2): 309–331. <https://doi.org/10.1111/ecpo.12037>.
- EBRD. 2010. *The Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS)*. European Bank for Reconstruction and Development.
- EBRD. 2015. *The business environment in the transition region*. European Bank for Reconstruction and Development.
- European Commission. 2014. *Special Eurobarometer 39 – Corruption – Report*. European Commission.
- Fazekas, Mihaly, István J. Toth, Lawrence P. King. 2013. *Anatomy of grand corruption: A composite corruption risk index based on objective data*. Budapest: Corruption Research Center Budapest.
- Golden, Miriam A., Lucio Picci. 2005. „Proposal for a New Measure of Corruption, illustrated with Italian data“. *Economics & Politics* 17 (1): 37–75.
- Goldman, Eitan, Jörg Rocholl, Jongil So. 2013. „Politically Connected Boards of Directors and The Allocation of Procurement Contracts“. *Review of Finance* 17 (5): 1617–1648.
- Graycar, Adam, Russell G. Smith. 2011. *Handbook of Global Research and Practice in Corruption*. Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Griesshaber, Nicolas, Benny Geys. 2011. „Civic Engagement and Corruption in 20 European Democracies“. *European Societies* 14 (1): 57–81.
- Heidenheimer, Arnold J., Michael Johnston. 2002. *Political Corruption – Concepts and Contexts*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Heinrich, Finn., Robin Hodess. 2011. „Measuring corruption.“ Pp. 18-33 In: Adam Graycar, Russel G. Smith (eds.), *Handbook of Global Research and Practice in Corruption*. Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Heller, Nathaniel. 2009. „Defining and measuring corruption.“ Pp. 47-65 In: Rotberg, Robert I. (Ed.), *Corruption, Global Security, and World Order*. Washington: Brookings Institution Press.
- Heywood, Paul. 1997. „Political Corruption: Problems and Perspectives“. *Political Studies* 45 (3): 417–435. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00089>.

- Kapoor, Mudit, Shamika Ravi. 2012. „Determinants of Corruption: Government Effectiveness vs. Cultural Norms“. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy* 12 (1): 1935-1682. <https://doi.org/10.1515/1935-1682.3049>.
- Karklins, Rasma. 2005. *The system made me do it : corruption in post-communist societies*. Armonk, NY; London: M.E. Sharpe.
- Kaufmann, Daniel, Aart Kraay, Massimo Mastruzzi. 2004. *Governance Matters III: Governance Indicators for 1996-2002*. Washington: World Bank.
- Kaufmann, Daniel, Aart Kraay, Pablo Zoido-Lobaton. 1999. *Governance Matters*. Washington: World Bank.
- Kaufmann, Daniel, Aart Kraay, Eduardo Lora, Lant Pritchett. 2002. „Growth without Governance“. *Economía* 3 (1): 169–229.
- Kaufmann, Daniel, Massimo Mastruzzi, Aart Kraay. 2010. *The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues*. The World Bank.
- Kurtz, Marcus J., Andrew Schrank. 2007. „Growth and Governance: Models, Measures, and Mechanisms“. *The Journal of Politics* 69 (2): 538–554. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2508.2007.00549.x>.
- Lambsdorff, Johann.G. 2001. *Background Paper to the 2001 Corruption Perception Index*. Transparency International.
- Malito, Debora.V. 2014. *Measuring Corruption Indicators and Indices*. EUI working papers.
- Mauro, Paolo. 1995. „Corruption and growth“. *The Quarterly Journal Of Economics* 110 (3): 681–712. <https://doi.org/10.2307/2946696>.
- Mungiu-Pippidi, Alina. 2013. *The Good, the Bad and the Ugly: Controlling Corruption in the European Union. Policy paper*. European Parliament.
- Mungiu-Pippidi, Alina. 2015. *The Quest for Good Governance: How Societies Develop Control of Corruption*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mungiu-Pippidi, Alina, Ramin Dadasov. 2015. *A note on What causes change in governance and How to measure public integrity*. Berlin: Hertie School of Governance.
- OECD. 2008. *Corruption*. OECD.
- Olken, Benjamin. A. 2009. „Corruption perceptions vs. corruption reality“. *Journal of Public Economics* 93(7-8): 950–964.
- Pellegata, Al. 2012. „Constraining political corruption: an empirical analysis of the impact of democracy“. *Democratization* 20 (7): 1195–1218. <https://doi.org/10.1080/13510347.2012.688031>.
- Rohwer, Anja. 2009. *Measuring Corruption: A Comparison Between The Transparency International's Corruption Perceptions Index And The World Bank's Worldwide Governance Indicators*. Munich: Center for Economic Studies Munich.
- Rose, Richard, Caryn Peiffer. 2012. *Paying Bribes to Get Public Services: A Global Guide to Concepts and Survey Measures*. Glasgow: Centre for the Study of Public Policy.
- Rothstein, Bo., Davide Torsello. 2013. *Is Corruption Understood Differently in Different Cultures?* Gothenburg: The Quality of Government Institute.

- Tanzi, Vito. 1998. „Corruption Around the World. International Monetary Fund“. *IMF Staff Papers* 45 (4): 559-594.
- Transparency International. 2012a. Corruption Perceptions Index 2012. Transparency International.
- Transparency International. 2012b. Corruption Perceptions Index 2012: An Updated Methodology. Transparency International.
- Transparency International. FAQs on Corruption. Dostupné na: https://www.transparency.org/whoweare/organisation/faqs_on_corruption.
- Treisman, Daniel. 2000. „The Causes of Corruption: A Cross-National Study“. *Journal of Public Economics* 76: 399–457.
- Treisman, Daniel. 2007. „What Have We Learned About the Causes of Corruption from Ten Years of Cross-National Empirical Research?“ *Annual Review of Political Science* 10, 1: 211–244.
- Treisman, Daniel. 2013. „Corruption in the Post-communist Transition.“ Pp 209–216. In: Paul Hare and Gerard Turley (eds.), *Handbook of the Economics and Political Economy of Transition*. London: Routledge.
- United Nations. 2004. *United Nations Convention against Corruption*. United Nations.
- Uslaner, Eric. M. 2009. „Corruption“ Pp. 127–142. In: Geert T. Svendsen, Gunnar L.H. Svendsen (eds.), *The Handbook of Social Capital: The Troika of Sociology, Political Science and Economics*. Northampton: Edward Elgar Publishing.
- World Bank. 1997. *Helping Countries Combat Corruption*. Washington: World Bank.
- World Bank. *Control of Corruption*. Washington: World Bank.
- Zakaria, Patty. 2013. „Is corruption an enemy of civil society? The case of Central and Eastern Europe“. *International Political Science Review* 34 (4): 351–371. <https://doi.org/10.1177/0192512112466880>.

Z D R O J E D A T :

- ESS Round 2: European Social Survey Round 2 Data (2004). Data file edition 3. 4. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC.
- ESS Round 5: European Social Survey Round 5 Data (2010). Data file edition 3. 2. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC.
- European Commission (2012): Eurobarometer 64.3 (Nov–Dec 2005). TNS OPINION & SOCIAL, Brussels [Producer]. GESIS Data Archive, Cologne. ZA4415 Data file Version 1. 0. 1, doi:10.4232/1.10971

ZKRATKY:

BEEPS	The Business Environment and Enterprise Performance Survey
CC	Control of Corruption
CPI	Corruption Perception Index
ESS	European Social Survey
GCB	Global Corruption Barometer
ISSP	International Social Survey Programme
TI	Transparency International
WB	World Bank